

Dialog začíná [1964]

Glosa o člancích Julia Tomina

[přípravné poznámky]

Nedávno vyšla knížka J. L. Hromádky „Na prahu dialogu“ dává už v titulu výraz naději, že rozmanité rozpory a divergence budou řešeny rozhovorem. Zvláštní místo má v této perspektivě rozhovor s moderním, sekulárně orientovaným člověkem a zejména se socialistickým, marxistickým ateistou. Zdá se, že potřebnost takového rozhovoru rozpoznali z druhé strany také někteří naši marxističtí myslitelé. Je to především Milan Machovec, který se už leta zabývá katolicismem i protestantstvím a jehož dva roky stará studie o dialektické theologii vyšla letos v rozšířené podobě na Slovensku. % V posledních měsících uveřejnil v našich literárních časopisech několik pozoruhodných článků Julius Tomin. Pozorně jsme četli jeho otevřená slova o tom, jak neodpustitelnou chybou byly v minulosti hrubé administrativní zásahy tam, kde byla na místě úsilí o pochopení nábožensky věřícího (Tomin bohužel nerozlišuje mezi křesťanskou vírou a náboženstvím) jako člověka, v jeho niterných zápasech. Je přesvědčen, že je nutno překonat starý ateismus, jemuž chyběl myšlenkový pohyb a otevřenost vůči skutečným morálním, lidským hodnotám. Vždyť jak může věřícího přitahovat ateismus, který se bojí otevřeného, čestného zápasu o cenné lidské hodnoty? Tomin upozorňuje na to, že náboženství projevuje značnou vitalitu a zapouští i nové kořeny, někdy dokonce i mezi mladými lidmi. Náboženství má v současnosti stále ještě relativně pevné kořeny; perspektivy jeho odumírání v době revolučních přeměn ve světě nejsou jasné a jednoznačné. Zejména je třeba vidět, že různé směry uvnitř náboženství jsou výrazně diferencovány, relativně pozitivní stojí v ostrém protikladu k relativně reakčnímu. Objevují se nové formy náboženskosti; zápas s nimi už nemůže být veden ve směru jednoznačné negace, nýbrž ve směru uchování a rozvoje onoho pozitivního. Opravdovému, hlubokému ateismus nemá být nic více cizí než strach ze skutečných hodnot. A to tím spíše, že samo ateistické prostředí velmi účinně přispívá k vzniku a posílení pozitivních momentů náboženství. Ateisté dosud nesledovali, jak se svět nábožensky věřícího mění v důsledku rozvoje socialistické společnosti a v neposlední řadě také díky ateismu a ateistické propagandě. Proti vůli dogmatiků se z věřících stali lidé socialistického dneška, kteří ovšem nerezignují co do věci a perspektiv své náboženské víry, o niž chtějí i nadále s plným vědomím zápasit. A právě tady se projevuje neznalost náboženské mentality lidí, neznalost náboženské problematiky právě tak jako přežívání dogmatismu nejcitelněji. I teoretikové, kteří přiznávají relativní progresivnost některým náboženským proudům v celosvětovém měřítku, stavějí se po pravidle záporně k podobným proudům mezi věřícími v socialistické společnosti. Čím pozitivnější a problémům socialistického dneška bližší je takové úsilí našich věřících, tím je mnohdy považováno za nebezpečnější a tím více překážek je mu kladeno do cesty. (Také nové směry v theologii jsou velmi často přímo podmíněny ostrou kritikou náboženství, jejíž argumenty se snaží transformovat ve své vlastní pomocné nástroje.) Jestliže dnes nejvyspělejší formy náboženství usilují o to, aby si přivlastnily pozitivní společenskolidské hodnoty v co možné úplnosti, pak jde v ateismu o plně objektivní hodnocení těchto tendencí a jejich mnohdy nesporně

pozitivní role. Tomin se domnívá, že vlastní zápas je třeba přesunout na jiné pole. Všechny pozitivní hodnoty je nutno uznat, převzít a využít, ale v poznání, že jde v jejich nejvnitřnější podstatě o hodnoty tohoto světa a že je možno a nutno se obejít bez transcendentní opory. – Máme za to, že vyšlé i příští články Julia Tomina je třeba důkladně studovat a poznat tak marxistický ateismus v novém světle. Zatím se nám zdá, že Tominova kritika postihuje náboženství a náboženská residua v křesťanství, ale že je ve shodě s nejhlubšími motivy křesťanské víry, která znamená zrušení a překonání každé náboženskosti.

% Větší pozornost bude třeba věnovat i názorům Karla Kosíka, uloženým zvláště v jeho Dialektice konkrétního a v článku o Antinomiích morálky (9. číslo Plamene).

Dialog začíná

Nedávno vyšlá knížka J. L. Hromádky „Na prahu dialogu“ dává už v titulu výraz naději, že řada rozporů a divergencí bude řešena rozhovorem. Zvláštní místo má v této perspektivě rozhovor s moderním, sekulárně orientovaným člověkem a zejména se socialistickým, marxistickým ateistou.

Zdá se, že potřebnost a užitečnost takového rozhovoru rozpoznali z druhé strany již také někteří naši marxističtí myslitelé (v zahraničí, např. ve Francii a v Itálii už takové rozhovory i společné konference probíhají dávno). Jde především o Milana Machovce, který se už leta zabývá katolictvím i protestantstvím a jehož dva roky stará studie o dialektické teologii vyšla letos v rozšířené podobě na Slovensku. Větší pozornost bude třeba věnovat i názorům Karla Kosíka, uloženým zvláště v jeho Dialektice konkrétního a v článku o Antinomiích morálky (v 9. čísle Plamene). V posledních měsících uveřejnil v našich literárních časopisech (Liter. nov. č. 30 a 33, Kult. tvorba č. 37) několik pozoruhodných článků Julius Tomin.

Pozorně jsme četli Tominova otevřená slova o tom, jak neodpustitelnou chybou byly hrubé administrativní zásahy tam, kde bylo na místě úsilí o pochopení nábožensky věřícího (Tomin bohužel nerozlišuje mezi náboženstvím a křesťanskou vírou; to je ovšem také naše chyba) jako člověka, v jeho niterných zápasech. Je přesvědčen, že je nutno překonat starý ateismus, jemuž chyběl myšlenkový pohyb a otevřenost vůči skutečným morálním, lidským hodnotám. Vždyť jak může věřícího přitahovat ateismus, který se bojí otevřeného, čestného zápasu o cenné lidské hodnoty? Tomin upozorňuje na to, že náboženství projevuje značnou vitalitu a zapouští i nové kořeny, někdy dokonce i mezi mladými lidmi. Náboženství má v současnosti stále ještě relativně pevné kořeny; perspektivy jeho odumírání v době revolučních přeměn ve světě nejsou jasné a jednoznačné. Zejména je třeba vidět, že různé směry uvnitř náboženství jsou výrazně diferencovány, relativně pozitivní stojí v ostrém protikladu k relativně reakčnímu. Objevují se nové formy náboženskosti; zápas s nimi už nemůže být veden ve směru jednoznačné negace, nýbrž ve směru zachování a rozvoje onoho pozitivního. Opravdovému, hlubokému ateismu nemá být nic více cizí než strach ze skutečných hodnot. A to tím spíše, že samo ateistické prostředí velmi účinně přispívá k vzniku a posílení pozitivních momentů náboženství. Ateisté dosud nesledovali, jak se svět nábožensky věřícího mění v důsledku rozvoje socialistické společnosti a v neposlední řadě také díky ateismu a ateistické

propagandě. Proti vůli dogmatiků se z věřících stali lidé socialistického dneška, kteří ovšem nerezignují co do věci a perspektiv své náboženské víry, o niž chtějí i nadále s plným vědomím zápasit. A právě tady se projevuje neznalost náboženské problematiky a náboženské mentality lidí, právě tak jako přežívání dogmatismu, nejcitelněji. I teoretikové, kteří přiznávají relativní progresivnost některým náboženským proudům v celosvětovém měřítku, stavějí se po pravidle záporně k podobným proudům mezi věřícími v socialistické společnosti. Čím pozitivnější a problémům socialistického dneška bližší je takové úsilí našich věřících, tím je často považováno za nebezpečnější a tím více překážek je mu kladeno do cesty. Jestliže dnes nejvyspělejší formy náboženství usilují o to, aby si přivlastnily pozitivní společensko-lidské hodnoty v co možné úplnosti, pak jde v ateismu o plně objektivní hodnocení těchto tendencí a jejich mnohdy nesporně pozitivní role. Tomin se domnívá, že vlastní zápas je třeba přesunout na jiné pole. Všechny pozitivní hodnoty je nutno nejen uznat, ale převzít a využít, avšak v poznání, že jde v jejich nejvnitřnější podstatě o hodnoty tohoto světa a že je možno se v jejich sledování a uskutečňování obejít bez transcendentní opory.

Máme za to, že vyšlé i příští články Julia Tomina je třeba důkladně studovat a poznat tak marxistický ateismus v novém světle. Zatím se nám zdá, že Tominova kritika postihuje náboženství a náboženské složky a rezidua v křesťanství, ale že svým celkovým zaměřením je ve shodě s nejhlubšími motivy prorocké i evangelijní zvěsti a se základní orientací víry, která znamená zrušení a vnitřní překonání každé náboženskosti.